

Ümumi məlumat	Fənnin adı, kodu və kreditlərin sayı	AZLL108 Müasir Azərbaycan dili-3 3 kredit 6 AKTS	
	Departament	Dillər və ədəbiyyatlar	
	Program (bakalavr, magistr)	Bakalavr	
	Tədris semestri	2026/2027-ci tədris ilinin payız semestri	
	Fənni tədris edən müəllim (lər)	Fil.ü.f.d. Könül Həsənova	
	İ-mail:	Hasanova.konul@khazar.org	
	Telefon	+994508990002	
	Mühazirə otağı/Cədvəl		
	Məsləhət saatları	Tələbələrlə razılaşdırılmış vaxtda	
Prerekvizitlər	Müasir Azərbaycan dili-2		
Tədris dili	Azərbaycan dili		
Fənnin növü (məcburi, seçmə)	Məcburi		
Dərsliklər və əlavə ədəbiyyat	Dərsliklər: 1. Müasir Azərbaycan dili IV hissə, Bakı,2007 2. Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 3. B.Xəlilov.MüasirAzərbaycan dili (Sintaksis), Bakı,2017 4. Q.Kazımov Azərbaycan dilində tabeli mürəkkəb cümlənin inkişaf tarixi. Bakı, 2010 5. Q.Qəmbərova Sintaksisdən praktikum (dərs vəsaiti),Bakı,2013 6. V.Dumanoğlu, İ.Əsgərov.Müasir Azərbaycan ədəbi dilində durğu işarələri. Bakı-2016 7. T.Müzəffəroğlu. Müasir Azərbaycan dilində mürəkkəb cümlənin stuktur semantikas.Bakı, 2002 8. İ.Əsgər. Cümlə tədrisinin aktual problemləri. Bakı, 2015 9. H.Balıyev. Orta məktəbdə Azərbaycan dilinin tədrisi metodikas.Bakı 2015 10. Müasir Azərbaycan dili.EA-nın nəşri, Bakı-1982 11. Y.Seyidov, Ə.Abdullayev, A.Həsənov, N.Cəfərov. Müasir Azərbaycan dili, Sintaksis.Bakı-2004 Rəqəmsal resurslar. AzEdu.az, edu.gov.az – təhsil portalları, açıq dərs vəsaitləri və tədris materialları. e-derslik.edu.az – Azərbaycan dilinə aid bəzi elektron dərslik və materiallar. AMEA Dilçilik İnstitutunun rəsmi saytı – müasir dilçiliklə bağlı elmi məqalələr, tədqiqat materialları.		
Tədris metodları	Məşğələ		+
	Qrup müzakirəsi		+
	Praktiki tapşırıqlar		+
	Praktiki məsələnin həlli		+
Qiymətləndirmə	Komponentləri	Tarix/son müddət	Faiz (%)
	Aralıq imtahanı	8-ci həftə	30
	Aktivlik	Semester ərzində	5
	Quizlər	5,9,13-cü həftələr	5+5+5
	Tapşırıq	Semestr ərzində	5
	Final imtahanı	Yanvar ayı	40
	Davamiyyət	Semester ərzində	5

	Yekun		100
Kursun təsviri	Bu bölmədə - Sintaksisdə sözlərin və söz birləşməsinin cümlə şəklində əlaqələnməsi qayda-qanunları öyrənilir. Dilin sintaktik quruluşu dedikdə söz birləşmələrinin və cümlələrin quruluşu başa düşülür. “Müasir Azərbaycan dili 3” kursunda sintaktik əlaqələr, söz birləşmələri, cümlə, cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növləri, cümlə üzvləri (mübtəda, xəbər, tamamlıq, təyin, zərflək), əlavələr, xüsusişmələr, cümlə birləşmələri, bütöv və yarımçıq cümlələr, söz-cümlə, qrammatik cəhətdən cümlə üzvləri ilə bağlı olmayan sözlər və birləşmələr, mürəkkəb cümlə və onların növləri, mətn, vasitəli və vasitəsiz nitq, durğu işarələri barədə ətraflı məlumat verilir.		
Kursun məqsədləri	Kursun əsas məqsədi müasir Azərbaycan ədəbi dilinin qrammatik quruluşunu, xüsusən də sintaktik strukturunu öyrənmək, söz birləşmələri ismi, feili, zərflək) və cümlənin funksional xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək, onların leksik və qrammatik mənasını, yaranma yollarını aydınlaşdırmaq, eyni zamanda sadə və mürəkkəb cümlə sintaksisini linqvistik təhlil etmək, onların oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini sistemli şəkildə öyrənməkdən ibarətdir. Bundan başqa yüksək nitq mədəniyyətinə sahib olmaq üçün tələbələrə fənnə dair zəruri bilik, bacarıq və vərdisləri şüurlu olaraq mənimsətmək və Azərbaycan dili fənnini bir elm sahəsi kimi öyrətmək, sevdirmək fənnin məqsədlərindən biri kimi xüsusi aktuallığa malikdir.		
Təlim nəticələri	Kursun sonunda tələbələr: FTN 1 – Tələbə Azərbaycan dilinin qrammatik quruluşu haqqında fikir ifadə edə bilər; FTN 2 – Sintaktik və qrammatik əlaqə anlayışlarının mahiyyətini dərk edir, onları fərqləndirməyi bacarır; FTN 3 – Cümlə anlayışını şərh edir; FTN 4 – Söz birləşmələrinin növlərini yaranmasını, onlar arasındakı sintaktik əlaqələri müəyyənləşdirə bilər; FTN 5 – Məqsəd və intonasiyaya görə sadə cümlənin növlərini fərqləndirir; FTN 6 – Müəyyənşəxslı və təktərkibli cümlələrin funksional xüsusiyyətlərini bilir; FTN 7 – Tabeli bə mürəkkəb cümlə anlayışlarını fərqləndirir, onların yaranma yollarını, aralarındakı mənə əlaqələrini, əlaqələnmə vasitələrini mənimsəyir; FTN 8 – Durğu işarələrinin işlənmə məqamlarını ayırd edə bilər.		
Qaydalar (Tədris siyasəti və davranış)	Aktivlik-5 bal Fəallığa görə veriləcək bal tələbənin dərstdə fəallığına, tapşırılan mövzulara hazırlıq səviyyəsinə, sual – cavab və müzakirələrdə iştirakına, semestr boyu həftəlik dərş proqramına hazırlaşmalarına, yeni və əlavə ədəbiyyatlara göstərdiyi marağa görə veriləcəkdir. Quiz- 5+5+5 bal Dərsin 5, 9 və 13-cü həftələrində üç “quiz” keçiriləcək və hər biri ayrılıqda 5, ümumilikdə 15 balla qiymətləndiriləcək. “Quiz” üçün suallar keçirilən dərslər əsasında hazırlanacaq. Quizdə həm nəzəri, həm praktik suallar ola bilər. Tapşırıq – 5 bal Keçilən mövzulara uyğun hazırlanan tapşırıqların icrasına görə 5 bal veriləcək.		

	Semestr ərzində ümumilikdə 10 tapşırıq təqdim olunacaq. İcra olunan tapşırıq 5 ballıq sistemlə qiymətləndiriləcək. Sonda ballar toplanaraq icra olunan tapşırıq sayına bölünəcək və qiymət müəyyən olunacaq. Davamiyyət – 5 bal Semestr ərzində tələbənin dərstdə iştirakına görə bal verilir. 2 qəib 1 balı aparır. Tələbə dərslə gecikərsə, qəib yazılacaq. Qəib yazılmış olsa belə, onların dərstdə iştirakına icazə veriləcək. İmtahan haqqında: Aralıq imtahanı – 30 bal (imtahanda tələbələrin biliyi həm nəzəri suallar, həm də keçilən mövzulara aid tapşırıq və çalışmalarla yoxlanılacaqdır) Final imtahanı – 40 bal (imtahanda tələbələrin biliyi həm nəzəri suallar, həm də keçilən mövzulara aid tapşırıq və çalışmalarla yoxlanılacaqdır) İmtahana hazırlaşarkən dərslərdə götürülmüş qeydləri öyrənməklə yanaşı, dərslərin iş planında göstərilmiş ədəbiyyat və internet resurslarına müraciət etmək vacibdir. İstifadə ediləcək elmi vəsaitlərin bir qismi tərəfimizdən təmin ediləcəkdir. Generativ Süni İntellektədən (GSİ) istifadə qaydaları Müasir Azərbaycan dili-3 fənninin tədrisində generativ süni intellekt (GSİ) alətlərindən yalnız tələbənin öyrənmə, tədqiqat və fərdi inkişaf fəaliyyətini dəstəklədiyi, onun müstəqil düşünmə, yazma, təhlil və kommunikasiya bacarıqlarını əvəz etmədiyi hallarda məqsədyönlü, məsuliyyətli və şəffaf şəkildə istifadəsinə icazə verilir. GSİ fənn üzrə bilik və bacarıqların mənimsənilməsinə köməkçi vasitə kimi istifadə edilə bilər, lakin tələbənin özünün formalaşdırılmalı olduğu fikir, arqument, təhlil, mətn və yekun nəticələri əvəz etməməlidir. Tələbə GSİ-dən istifadə etdiyi halda bunu təqdim etdiyi müvafiq iş və ya materialda açıq şəkildə bəyan etməli, istifadə etdiyi GSİ alətini və ondan hansı məqsədlə yararlandığını göstərməlidir. GSİ-dən istifadənin gizlədilməsi və ya GSİ tərəfindən yaradılmış məzmunun tələbənin müstəqil işi kimi təqdim edilməsi akademik dürüstlük və şəffaflıq prinsiplərinin pozulması hesab olunur və tələbə bu pozuntuya görə universitetin müvafiq qaydalarına əsasən məsuliyyət daşıyır. Eyni zamanda, GSİ tərəfindən yaradılan və ya təqdim olunan məlumatların düzgünlüyünün, etibarlılığının və obyektivliyinin yoxlanılmasına görə məsuliyyət tələbənin öz üzərinə düşür. GSİ tərəfindən təqdim olunan məlumatda faktla bağlı səhv, uydurma məlumat və ya istinad, yanlış nəticə və qərəzli məzmun olduqda, həmin məlumatın yoxlanılmadan tələbə tərəfindən təqdim edilən işə daxil edilməsi tələbəni məsuliyyətdən azad etmir. Tələbə istifadə etdiyi məlumatın məzmununa və təqdim etdiyi işin akademik dürüstlük, elmi etibarlılıq və fənnin tələblərinə uyğunluğuna görə məsuliyyət daşıyır. İmtahanlar və müəllim tərəfindən müstəqil bilik və bacarıqların qiymətləndirilməsi məqsədilə müəyyən edilmiş tapşırıqlar zamanı GSİ alətlərindən istifadəyə yol verilmir.
--	--

Dərs zamanı ayrı-ayrı tapşırıqlar üçün GSİ-dən istifadəyə xüsusi məhdudiyyət və ya qadağa tətbiq edilə bilər. Bu tədbirlər aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir: 1. Şifahi və ya yazılı xəbərdarlığın verilməsi 2. Tapşırığın yenidən təqdim edilməsi 3. Tapşırıq üzrə balın azaldılması və ya sıfırlanması (0 bal). Süni intellektdən istifadəyə icazə verilən hallar: • Sintaksisin əsas anlayışlarının və terminlərinin izahında; • söz birləşmələrinin və cümlələrin quruluşunun öyrənilməsində; • cümlə üzvlərinin müəyyənləşdirilməsi və onların funksiyalarının izahında; • sadə və mürəkkəb cümlələrin xüsusiyyətlərinin müqayisəsində; • mürəkkəb cümlənin növləri və sintaktik əlaqələrin izahında; • cümlələrin sintaktik təhlili üçün əlavə nümunələrin hazırlanmasında; • tələbənin özü tərəfindən aparılmış sintaktik təhlilin yoxlanılmasında və səhvlərin izahında; • müxtəlif cümlə konstruksiyalarının müqayisəli şəkildə araşdırılmasında; • mövzu üzrə əlavə çalışmalar, testlər və nümunələrin hazırlanmasında; • sintaktik hadisələr haqqında əldə edilmiş məlumatların elmi qrammatik mənbələrlə yoxlanılması şərtlə. Süni intellektdən istifadəyə icazə verilməyən hallar: • Söz birləşməsi və cümlələrin müstəqil sintaktik təhlilini tamamilə süni intellektə həvalə etmək; • cümlə üzvlərini və sintaktik əlaqələri özü müəyyənləşdirmədən hazır cavabları təqdim etmək; • mürəkkəb cümlələrin növünü və quruluşunu süni intellektin cavabına əsasən yoxlamadan qəbul etmək; • sintaksis üzrə fərdi tapşırıqları və digər yazılı işləri tamamilə süni intellektə hazırlatmaq; • mövcud olmayan qrammatik qayda, elmi mənbə və sitatların təqdim edilməsi; • müəllimin icazəsi olmadan imtahan və digər qiymətləndirmə fəaliyyətlərində süni intellektdən istifadə etmək; • süni intellekt tərəfindən aparılmış sintaktik təhlili tələbənin müstəqil işi kimi təqdim etmək.			
Cədvəl			
	Tarix	Fənnin mövzuları	Dərslik/Tapşırıqlar
1		Sintaksis haqqında ümumi məlumat Cümlədə sözlər arasında sintaktik əlaqələr	Müasir Azərbaycan dili IV hissə, Bakı, 2007 səh. 5-22; Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.3-8 Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh. 8-35 Tapşırıq: Araşdırma

2		Azərbaycan dilində söz birləşmələri: İsmi söz birləşmələri Feli söz birləşmələri. Zərf birləşmələri	Müasir Azərbaycan dili IV hissə, Bakı,2007 səh. 35-50; Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.35-55 Müasir Azərbaycan dili IV hissə, Bakı,2007 səh. 55-75; Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.55-74 Tapşırıq: Mətn üzərində iş
3		Müasir Azərbaycan dilində cümlə. Məqsəd və intonasiyaya görə sadə cümlənin növləri	Müasir Azərbaycan dili IV hissə, Bakı,2007 səh. 76-81; Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.77-84 Müasir Azərbaycan dili IV hissə, Bakı,2007 səh. 81-104; Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.88-97 Tapşırıq: Mətn üzərində təhlil aparmaq
4		Müasir Azərbaycan dilində cümlə üzvləri. Cümlənin baş üzvləri. Mübtəda	Müasir Azərbaycan dili IV hissə, Bakı,2007 səh. 104-114; Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.99-103 Müasir Azərbaycan dili IV hissə, Bakı,2007 səh.114-126; Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.103-110 Tapşırıq: Araşdırma
5		Xəbər.Xəbərin ifadə vasitələri Cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri: Tamamlıq	Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.110-119 Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.119-129 Tapşırıq: Müqayisəli cədvəl hazırlamaq
6		Təyin.Təyinin ifadə vasitələri Zərflik.Zərfliyin məna növləri	Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.129-135 Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.135-152 Tapşırıq: Qrup işi

7		Grammatik cəhətdən cümlə üzvləri ilə bağlı olmayan sözlər Müasir Azərbaycan dilində cümlə quruluşu	Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.152-163 Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.171-176 Tapşırıq: Mətn üzərində iş
8		Aralıq imtahanı Müasir Azərbaycan dilində cümlə quruluşu	Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.171-176
9		Bütöv və yarımçıq cümlələr. Üzvlənməyən cümlələr. Sadə cümləmi genişləndirən vasitələr	Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.195-204 Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.204-227 Tapşırıq: Bədii nümunə ilə iş
10		Mürəkkəb cümlə. Tabesiz mürəkkəb cümlələr arasında əlaqələr	Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.201-288 Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.288-301 Tapşırıq: Araşdırma
11		Tabe mürəkkəb cümlələr. Tabe mürəkkəb cümlələrin təsnifi. Mübtəda budaq cümləsi. Xəbər budaq cümləsi	Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.325-338 Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.338-343 Tapşırıq: Yaradıcı iş
12		Xəbər budaq cümləsi Tamamlıq budaq cümləsi	Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.338-343 Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.343-351 Tapşırıq: Mətn üzərində təhlil
13		Təyin budaq cümləsi Zərflilik budaq cümlələri	Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.351-357 Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.357-378 Tapşırıq: Mətn üzərində iş
14		Zərflilik budaq cümlələri	Q.Kazımov Azərbaycan dilinin sintaksisi Bakı, 2007 səh.357-378 Tapşırıq: Qrup işi

		Budaq cümlələrlə bağlı tapşırıqlar.	
15		Keçilənlərin təkrarı	
		Final	.